

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В. В. Лазарєв

How to Cite:
Lazariev, V. (2021). Features of the use of legal terminology in the countries of the European Union. ScienceRise: Juridical Science, 3 (17), 4–8. doi: <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2021.241513>

The article examines the issue of the peculiarities of the use of legal terminology in the countries of the European Union. It is emphasized, that the reform of domestic legislation and its approximation to world standards requires thorough research of European legislation. In particular, the cornerstone of today's challenge is the proper use and common approaches to the use of legal terminology. That is why theoretical research on the peculiarities of the use of legal terminology in the legislation of the European Union is necessary to properly improve domestic legislation and avoid mistakes and misunderstandings in the future.

Emphasis is placed on the fact that domestic and foreign researchers have not developed a unified approach to understanding the term "terminology". That is why this term is used in three different meanings. It is also noted, that the category "term" is not new and has been in the field of view of researchers for a long time, but its direct study has only recently begun.

It is noted, that legal terminology is considered as technical, i.e. it is the most noticeable and striking linguistic feature of legal language. In this sense, legal terminology is used to denote concepts that belong to the legal field.

It is emphasized that, in contrast to the systemic languages, used in national texts, the European Union resorts to a form of "cultural communication", governed by multilingualism. Such communication is considered cultural because it is not rooted in any of the national cultures of the EU Member States. Legal acts, adopted by the EU institutions, which are to be applied and enforced in all Member States, must avoid cultural specificities and, therefore, the concepts or terminology specific to any one national legal system must be used with caution

Keywords: *term, legal terminology, law, language of law, normative legal act, European Union, formal certainty, legislation, legal system*

© The Author(s) 2021

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Україна поставила перед собою амбітну мету – стати членом Європейського Союзу. З цією метою Україною було укладено Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1]. Ця подія стала важливим етапом у розвитку нашої країни. З цією метою в нашій країні відбуваються ряд економічних перетворень, які мають на меті наблизити економічні показники України до економічних показників Європейського Союзу. Цей достатньо складний економічний процес неможливий без удосконалення вітчизняного законодавства і наближення його до стандартів Європейського Союзу. Водночас, реформування вітчизняного законодавства і наближення його до світових стандартів потребує ґрунтовних досліджень європейського законодавства. Зокрема, наріжним питанням сьогодення, яке постає перед нами, є належне використання і єдині підходи до застосування юридичної термінології. Саме тому теоретичні дослідження стосовно особливостей використання юридичної термінології у законодавстві Європейського Союзу є необхідними для належного вдосконалення вітчизняного законодавства і уникнення помилок і непорозумінь у майбутньому.

2. Літературний огляд

У юриспруденції постійно точаться дискусії стосовно юридичної термінології та підходів до її застосування. Не є виключенням і наукові доробки західноєвропейських дослідників, що присвячені цій тематиці. Зокрема, К. Перузо дослідила еквівалентність термінології у європейському,

британському та італійському кримінальному законодавстві [2]. С. Рожковський, І. Плисецька присвятили своє дослідження визначенню підходів до застосування юридичної термінології [3, с. 5–8]. А. Жопек-Босьяка звернула увагу на особливості міжкультурної перспективи розуміння юридичної термінології [4, с. 9–30]. М. Байчич визначила особливості концептуалізації юридичної термінології у розрізі різних галузей права [5, с. 81–94]. О. Чіоккетті, Н. Раллі розглянули особливості використання юридичної термінології [6, с. 135–146]. К. Робертсон дослідив особливості стилю і термінології Європейського Союзу у розрізі національних законодавчих мов [7, с. 51–68]. Водночас, варто зазначити, що означені дослідники у своїх наукових доробках по-різному ставилися до особливостей використання юридичної термінології у різних правових системах і не виробили єдиного універсального підходу до розуміння однакових категорій у законодавстві різних країн. Це свідчить про незавершеність наукового пошуку в зазначеному напрямку, а також про важливість формування універсальних підходів до формування юридичної термінології, що може виявитися корисним і для процесу наближення національної правової системи України до стандартів законодавства Європейського Союзу.

3. Мета та завдання дослідження.

Мета статті – виявлення особливостей використання юридичної термінології у країнах Європейського Союзу.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- окреслити місце мови права у системі юриспруденції і її взаємозв'язок з національною мовою;
- визначити негативні наслідки відсутності єдиного підходу до розуміння категорії «термін» у політико-правовій практиці різних країн Європейського Союзу;
- дослідити особливості використання юридичної термінології у країнах-членах Європейського Союзу;
- навести дослідити особливості використання розпливчатості правових концепцій і аргументувати неприпустимість їх використання у правовій системі Європейського Союзу.

4. Матеріали і методи

Методологічною основою наукового дослідження виступили сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Зокрема, метод порівняння дозволив визначити місце мови права у мовній системі суспільства, а також особливості використання юридичної термінології у різних правових системах. Метод абстракції дозволив визначити підходи до розуміння категорії «термін». Емпіричний аналіз дозволив ознайомитися з системою підходів до використання юридичної термінології у законодавстві Європейського Союзу.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Для належного функціонування юриспруденції необхідне чітке і однозначне розуміння юридичної термінології. З цією метою вітчизняні та закордонні дослідники намагаються чітко визначити сутність цієї категорії. Так, у сучасних наукових доробках термін «термінологія» використовується у трьох різних значеннях [8, с. 32; 9]:

- набір практик і методів, що застосовуються з метою підбору, опису та подання термінів однією або декількома мовами;
- набір теоретичних передумов, аргументів і висновків, необхідних для з'ясування взаємовідношення між поняттями і термінами;
- набір термінів, що стосуються однієї предметної області [2, с. 7].

Термін «термінологія» використовувався без додаткових уточнень. Обговорення визначення поняття «термін» відіграє центральну роль в термінології протягом достатньо тривалого часу. Спочатку визначення природи термінів в термінології було зосереджено в основному на особливостях термінів у порівнянні зі словами, що зустрічаються у загальній мові. Однак дихотомія між словами, з одного боку, і термінами, з іншого, доречно бралася під сумнів кількома авторами. Дж. Майкінг запропонував, застосовувати до вивчення термінології загальні та індивідуальні умови, зокрема:

- відсутність фіксованих меж між спеціалізованим спілкуванням і іншими формами спілкування;
- відсутність чітких меж між термінами і рештою лексики і фразеології [10, с. 74].

Беручи за основу цю точку зору, ми можемо стверджувати, мова спеціального використання не є чимось істотно відмінним від природної мови, а скоріше є природною мовою, що використовується у певному комунікативному середовищі. Оскільки мова спеціального використання є елементом природної мови, це означає, що всі терміни є словами» і «статус терміна є питанням кому-

нікативної поведінки [2, с. 8; 10, с. 74]. Як зауважив К. Кагеура, будь-яке визначення є спірним і тимчасовим поза межами певного контексту, і дійсність будь-якого визначення терміна повинна дотримуватися явно заявленої теоретичної точкою зору і конкретного опису явищ, заснованих на ній [2, с. 8; 11, с. 11]. Таким чином, ми можемо стверджувати про відсутність єдиного європейського підходу до розуміння такої категорії, як «термін». Хоча термінологія, що розуміється як напрям, що займається вивченням спеціалізованої лексики, тобто термінів, аж ніяк не новий, однак він лише відносно нещодавно почав з'являтися як повноцінна наукова діяльність із її принципами, основами та методологіями. Як міждисциплінарну галузь знань, термінологію характеризує безліч підходів до її теоретичних основ та практики застосування. Незважаючи на різноманітність термінологічних теорій та підходів, здається, існують певні теоретичні та методологічні аспекти, які поділяють більшість, якщо не всі, такі категорії як визнання поняття, природи терміна та його функцій у текстах; невербальні репрезентативні форми, впорядкування та моделювання знань, термінологія та пізнання, лексична прагматика та корпусна термінологія. Водночас ми спостерігаємо поступовий, але стійкий перехід від принципів Віденської школи до соціально-когнітивних та корпусних описів термінології [3, с. 5].

При розгляді юридичної мови в розрізі мови спеціального використання, юридична термінологія, розглядається як технічна, тобто вона є найбільш помітною і яскравою лінгвістичною особливістю юридичної мови. У цьому сенсі юридична термінологія використовується для позначення концепцій, які належать саме до правової області. Однак право «повністю створено людьми» і, таким чином, «завжди пов'язане з культурою будь-якого конкретного суспільства: отже, воно являє собою соціальний феномен». Як наслідок, правові концепції – це людські конструкції, прив'язані до певної правової системи. Така правова система є продуктом особливої історії і культури, і, з огляду на тісний зв'язок між правовою системою і культурою, правові норми і концепції можуть мати певні особливості в одній правовій системі, що буде відрізняти їх від особливостей застосування в іншій правовій системі. Це, в свою чергу, впливає на ступінь сумісності правових систем і концепцій і, як наслідок, на особливості перекладу юридичної термінології.

Таким чином, юридичні терміни є лінгвістичним відбитком юридичного продукту певної культури. Коли порівнюються юридичні терміни двох (або більше) правових систем, можуть виникнути розбіжності між відповідними правовими системами, і можливість перекладу юридичних термінів повинна оцінюватися в кожному конкретному випадку [2, с. 14–15]. Так, за твердженням М. Готті, «юридична термінологія настільки прив'язана до культури (причини одночасно історичні, соціологічні, політичні та юридичні), що точний переклад всіх юридичних термінів одного тексту з одного контексту в інший іноді неможливий» [12, с. 22–23]. У означених випадках, злагодження термінологічних особливостей можливе лише за умови обізнаності у культурних особливостях, що включені в правові концепції. Саме це надасть змогу уникнути помилок при використанні юридичної термінології різних країн і правових систем.

Відносини між юридичною термінологією і правовою системою розглядалися з національної точки зору в тому сенсі, що правові системи традиційно розглядалися як продукт культури в межах національних кордонів.

На відміну від системних мов, які використовуються в національних текстах, в Європейському Союзі (далі ЄС) вдаються до форми «культурної комунікації», яка регулюється багатомовністю. Така комунікація вважається культурною, тому що вона не вкоренилася в жодній з національних культур держав-членів ЄС. Правові акти, прийняті інститутами ЄС, які мають застосовуватися і підлягати виконанню у всіх державах-членах, повинні уникати культурних особливостей і, отже, в них концепції або термінологія, характерні для будь-якої однієї національної правової системи, повинні бути використовувати з обережністю. І без того складний характер законотворчості ЄС додатково ускладнюється мовним режимом інститутів ЄС, який вимагає, щоб один і той же зміст правового акта виражався 24-ма офіційними мовами ЄС (офіційними мовами ЄС є англійська, болгарська, грецька, датська, естонська, ірландська, іспанська, італійська, латвійська, литовська, мальтійська, нідерландська, німецька, польська, португальська, румунська, словацька, словенська, угорська, фінська, французька, хорватська, чеська, шведська). Це означає, що 24 різних мови використовуються для вираження єдиної правової системи, яка складається з правових концепцій, які можуть бути або виведені з національних правових концепцій в процесі реконтекстуалізації, або розроблені на наднаціональному рівні. З огляду на постійну розробку і переробку правових понять в юрисдикції ЄС, можна сказати, що «європейська реальність знаходиться в постійному процесі створення» [2, с. 15–16].

Коли розробляються правові положення, які мають наднаціональну юридичну силу, вони повинні бути виражені в лінгвістичній формі, яка уникає можливих двозначностей через використання юридичних термінів, вкорінених в національних правових системах. З цієї причини посилення на концепцію ЄС «може бути краще наднаціонального терміна, що не має безпосереднього національного «значення». Термінологія, спеціально розроблена для позначення понять ЄС, іноді вважається характерним елементом словосполучень «Euro-speak», «Euro-jargon» або «Euro-cratese», що зазвичай має негативний відтінок, оскільки мови ЄС часто звинувачують в розпливчастості і

неясності. Однак в разі розробки законодавства ЄС використання неологізмів визначається необхідністю визначення нових правових концепцій і прояснення відмінностей між наднаціональними і національними правовими системами [2, с. 16]. Як приклад, ми можемо навести випадки, які пов'язані з поточними політичними та економічними подіями в Європейському Союзі, такими як британський референдум про вихід з організації – *Brexit* (можливість виходу Великобританії з ЄС), *Breturn* (повернення до статус-кво); *migration issues – death trafficker* (судно, що доставляє мігрантів через Середземне море, що прагнуть потрапити в ЄС, часто закінчуються смертю), *accelerated international protection procedure* (прискорена процедура розгляду заяви про міжнародний захист); економічні проблеми в Євразоні – *bridge loan* (короткострокова позика, використовуваний до тих пір, поки фізична особа або компанія не забезпечить постійне фінансування або не зніме існуюче зобов'язання), *emergency liquidity assistance* (екстрені позики, надані Європейським центральним банком банкам, які з усіх сил намагаються залишитися на плаву).

Інші, більш універсальні неологізми, також використовуються в контексті ЄС, включають нові технології і термінологію, пов'язану з ІТ – *deep Web* (частина всесвітньої павутини, яку неможливо виявити за допомогою стандартних пошукових систем), *cyber hijack* (захоплення за допомогою використання електронних пристроїв), *drone* (літальний апарат, автономний або дистанційно пілотований, який використовується для спостереження, бойових вильотів і доставок); терміни, що позначають загальні соціальні та політичні тенденції – *corporatocracy* (економічна і політична система, контрольована корпораціями або корпоративними інтересами), *digital detox* (період часу, протягом якого людина утримується від використання електронних пристроїв), *pauperisation* (ступове зубожіння населення регіону або соціального класу в наслідок серйозних змін в економіці регіону або країни), *reshoring* (процес повернення продукції в країну походження з офшорної країни) і т. д. [13, с. 44–45].

Ще одна риса, яка характеризує реальність ЄС, – внутрішня розпливчастість правових концепцій ЄС. В цілому нечіткість юридичної мови розглядається як важливий компонент нормативних текстів. Розпливчастість в цьому контексті розглядається як гнучкість, необхідна для тлумачення законів і адаптації юридичних термінів і концепцій до «новим або зміненим соціальним і моральним умов». Таким чином, розпливчастість розглядається як необхідний міст між абстрактними правилами і конкретними випадками. Однак «якщо ця свобода стане занадто великою, то застосування законів буде ненадійним, і громадяни не знатимуть, чого очікувати від здійснення правосуддя». Отже, необхідний баланс між «анархією і надмірним регулюванням» [2, с. 16].

Якщо, з одного боку, слід очікувати певної міри нечіткості у всіх юридичних текстах, то ще більш імовірно в правовій системі ЄС. Як вказує А. К'єр, «правовим концепціям ЄС, як правило, не вистачає глибокої смислової структури, яка в іншому випадку характерна для правової семантики. Це робить значення концепцій ЄС нестабільним, розпливчастим і розпливчастим» [14, с. 81]. Причина цього полягає в тому факті, що «нечіткість зазвичай вважається стратегічною для всеосяжного охоплення», що необхідно в багаторівневої юрисдикції ЄС для держав-членів, щоб перенести на національний рівень правила, узгоджені на рівні ЄС. Іншими словами, в той час як невизначеність на національному рівні грає центральну роль в застосуванні абстрактних правових положень до конкретних подій, на рівні ЄС вона служить для того, щоб зробити правові положення ЄС досить гнучкими, щоб застосовувати їх в своїх національних правових системах.

На юридичну термінологію також впливає постійна еволюція правових понять, яка необхідна для адаптації правових систем до мінливою реальності, яку вони покликані регулювати, і, в разі національних правових систем, нововведень, введених юрисдикцією ЄС. З огляду на, що юридична термінологія, таким чином, піддається постійній концептуальній розробці на різних рівнях і вбудована в різні правові системи, і беручи до уваги, що мова права має деякі спільні риси з мовою спеціального використання, очікується, що деякий динамізм може спостерігатися також у відношенні юридичної термінології.

6. Висновки

1. Мова права виступає універсальним засобом комунікації у системі юриспруденції. Однак вона є частиною національної мови і має чітко їй відповідати, оскільки вона використовується лише у певному середовищі з метою належного врегулювання певного кола суспільних відносин.

2. Ми стикаємося з тією обставиною, що у європейській політико-правовій практиці відсутній єдиний підхід до розуміння категорії «термін». Водночас, ця категорія не є новою і ми постійно стикаємося з нею у юридичній літературі. Проте відсутність чіткого розуміння цієї категорії може викликати колізії норм права або пробіли у праві, що може негативно вплинути на розвиток законодавства Європейського Союзу. Тому наукові доробки стосовно визначення чіткого підходу до розуміння категорії «термін» мають стати у пріоритеті.

3. При використанні юридичної термінології у різних правових системах обов'язково слід зважати на культурні особливості кожної країни-члена Європейського Союзу, оскільки ці особливості можуть суттєво впливати на злагодженість термінологічних особливостей того чи іншого

нормативно-правового акту, що може суттєво впливати на чіткість і однозначність застосування цього документу.

4. Розпливчатість правових концепцій виступає неприпустимою, оскільки застосування цього явища може призвести до негативних правових наслідків. На підтвердження цієї тези ми можемо зауважити, що розпливчатість може привести до неправильного і неоднозначного застосування норми права, що може потягнути за собою негативні наслідки правової системи Європейського Союзу.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014). Угода, Список, Міжнародний документ № 984_011. 27.06.2014. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Peruzzo, K. (2011/2012). Terminological Equivalence and Variation in the EU Multi-level Jurisdiction: A Case Study on Victims of Crime. ANNO ACCADEMICO, 316. Available at: https://www.academia.edu/3845078/Terminological_Equivalence_and_Variation_in_the_EU_Multi_level_Jurisdiction_A_Case_Study_on_Victims_of_Crime?email_work_card=view-paper
3. Stanislaw, G.-R., Iwona, W.-P. (2011). Editorial to Special Issue on Legal Terminology. Research in Language, 9 (1), 5–8. doi: <http://doi.org/10.2478/v10015-011-0015-z>
4. Jopek-Bosiacka, A. (2011). Defining Law Terms: A Cross-Cultural Perspective. Research in Language, 9 (1), 9–29. doi: <http://doi.org/10.2478/v10015-011-0008-y>
5. Bajcic, M. (2011). Conceptualization of Legal Terms in Different Fields of Law: The Need for a Transparent Terminological Approach. Research in Language, 9 (1), 81–93. doi: <http://doi.org/10.2478/v10015-011-0001-5>
6. Chiocchetti, E., Ralli, N. (2011). Legal Terminology and Lesser Used Languages: The Case of Mòcheno. Research in Language, 9 (1), 135–146. doi: <http://doi.org/10.2478/v10015-011-0003-3>
7. Robertson, C. (2011). Multilingual Legislation in the European Union. EU and National Legislative-Language Styles and Terminology. Research in Language, 9 (1), 51–67. doi: <http://doi.org/10.2478/v10015-011-0011-3>
8. Cabré, M. T. (1999) Terminology: Theory, Methods and Applications. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 248. doi: <http://doi.org/10.1075/tlrp.1>
9. Magris, M.; Prado, D. (Ed.) (2002). La banca dati terminologica TERMIT della S.S.L.M.I.T. dell'Università di Trieste. La terminologia in Italia. Unione Latina, 48–57.
10. Myking, J.; Antia, E. (Ed.) (2007). No Fixed Boundaries. Terminology and LSP: Studies in Honour of Heribert Picht, B. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 73–91. doi: <http://doi.org/10.1075/tlrp.8.10myk>
11. Kageura, K. (2002). The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. doi: <http://doi.org/10.1075/tlrp.5>
12. Gotti, M.; Kredens, K., Goźdz-Roszkowski, S. (Eds.) (2007). Legal Discourse in Multilingual and Multicultural Contexts. Language and the Law: International Outlooks. Frankfurt am Main: Peter Lang, 21–33.
13. Fomina, I. N. (2019). Eurospeak and the Russian terminology of law: translation challenges. Professional Discourse & Communication, 1 (3), 41–49. doi: <http://doi.org/10.24833/2687-0126-2019-1-3-41-49>
14. Kjær, A. L.; Kredens, K., Goźdz-Roszkowski, S. (Eds.) (2007) Legal Translation in the European Union: A Research Field in Need of a New Approach. Language and the Law: International Outlooks. Frankfurt am Main: Peter Lang, 69–95.

Received date 11.05.2021

Accepted date 15.06.2021

Published date 30.09.2021

Лазарєв Віктор Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент, кафедра теорії та історії держави і права, Харківський національний університет внутрішніх справ, пр. Льва Ландау, 27, м. Харків, Україна, 61080

E-mail: judge2101@gmail.com